

УДК 373.5.091.12.011.3-051:78

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.2>

Н. М. ДУБ'ЮК

кандидат педагогічних наук, учитель музичного мистецтва,

Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 4

імені Модеста Левицького Луцької міської ради», м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: pavliuk74@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9459-1291>

АКМЕСПРЯМОВАНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті розкриті проблеми і завдання визначальної ролі в ефективному впровадженні у мистецький освітній простір новітньої парадигми освіти XXI ст., яка відіграє прилучення української культури і мистецтва. І це потрібно для розвитку кожної особистості на засадах культурних цінностей українського суспільства, визначальною ознакою яких є прагнення досягнути сенс існування людини через залучення учнів до культурно-творчого осмислення найкращих зразків музичного мистецтва.

Актуальність проблеми визначається сучасними високими вимогами до особистості учителя музичного мистецтва, відповідно до Національної стратегії розвитку освіти України, рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи, ключової реформи «Нова українська школа», що зумовлює необхідність перегляду умов для формування фахової майстерності учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі, здатного організувати різні види художньо-творчої діяльності та творчо самореалізуватися в означеній діяльності.

Висвітлюється питання трансформації системи середньої освіти України, яка вимагає нового рівня систематизації об'єктивних знань про розвиток освітянських процесів, пізнання законів і закономірностей.

У статті досліджуються принципово нові завдання, які стоять перед учителем музичного мистецтва в загальноосвітній школі. Педагог повинен майстерно володіти навичками, орієнтованими на досягнення акмеологічного рівня з фундаментальними принципами національної самосвідомості, соціокультурної відповідності, проблематизації, гуманізму, діалогізації та особистісно зорієнтованому підході у навчальному процесі. Для подальшого удосконалення фахової майстерності учителя мистецтва в загальноосвітній школі акмеологічне спрямування це, постійний контакт з людьми (мистецтво творчої взаємодії), постійний потяг до самовдосконалення, що потребує оптимальної професійно-психологічної підготовленості (психолого-педагогічні знання й уміння, розвинуті професійні якості та здібності).

Піднімається питання формування високого рівня педагогічних знань і розвинену систему фахових умінь, які визначають його професійну майстерність, в умовах сучасного динамічного інформаційного середовища.

Ключові слова: учитель музичного мистецтва, фахова майстерність, акмеспрямовані стратегії, учні.

Вступ. Наш час характеризується прискореним розвитком суспільства, усіх його інституцій, що спонукає до адекватного особистісного розвитку й професійного вдосконалення кожного активного члена суспільства, кожну окрему людину. Соціальна сутність людини проявляється насамперед через незгасну потребу в самореалізації – як характерної ознаки генезису усього соціуму та як особливої потреби в генезисі окремої людини. Саме закладена в антропогенезі соціальність – як змістовний бік поступальної еволюції суспільства – визначає всі особливості розвитку людини – суспільні та індивідуальні. При цьому розвиток людини розглядається як цілісний процес «людського здійснення», «соціального оприлюднення» окремого індивіда, тобто, як процес його само-

реалізації у певному соціумі. Тим самим підкреслюється нерозривний зв'язок, системна єдність самореалізації і розвитку людини, що передбачає у свою чергу активний саморозвиток людини – як свідоме цілеспрямоване перетворення самої людини у процес власної творчої продуктивної діяльності.

Самореалізація, розвиток і саморозвиток забезпечують самоствердження людини у певному соціальному оточенні. При цьому потреба у самостверженні і здатність самоствердитися шляхом самореалізації розглядаються як визначальні властивості особистості.

Для якнайповнішої самореалізації – як головної непоборної потреби суспільного існування індивідуума у плані його самоствердження – сучасна людина об'єктивно формує

і суб'єктивно визначає сенс і структурно-змістові конструкти, виходячи з власних здібностей і можливостей, розвинутої саморозуміння, самопізнання, самовизначення. Цей інтегральний процес має перманентно-циклічний характер і спрямовується на постійне зростання професіоналізму особистості з досягненням найвищого рівня майстерності, чим і забезпечується її здатність до самоствердження.

Тобто освітній потенціал музичного мистецтва уможливує й актуалізує необхідність формування фахової майстерності учителя музичного мистецтва на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі як компонента духовної культури людства.

1. Постановка проблеми. Саме така ідея покладена в основу новітньої освітньої парадигми ХХІ ст., реалізація якої на ґрунті концепції духовного виховання, потребує кардинальної зміни акцентів щодо завдань середньої освіти в сучасному демократичному суспільстві, першорядним з яких стає розробка таких напрямів її розвитку, які мають здійснюватися в ім'я збереження ідентичності людини як особистості та суб'єкта освітнього середовища й мистецького зокрема.

Музична освіта є невід'ємним компонентом загальної освіти дітей, фактором духовного, культурного, художнього, творчого розвитку особистості. Система музичного навчання має охоплювати собою всіх без винятку дітей.

2. Аналіз попередніх досліджень. Аналіз сучасних науково-методичних досліджень з означеної проблеми дав змогу встановити, що проблема формування фахової майстерності учителя музичного мистецтва на основі акме-спрямованих стратегій досить глибоко досліджується науковцями багатьох галузей наук.

У музичній педагогіці початку ХХІ ст. свої погляди у працях актуалізують щодо формування акмеологічного саморозвитку, творчої активності, самостійності та успішності такі дослідники, як: А. Деркач, О. Бодальов, Б. Ананьєв, Н. Синягіна, А. Маркова, Н. Кузьміна, Є.Климов, В. Зазикін та ін. Специфіка акмеології, відносно інших наук про людину, полягає в тому, що вона досліджує весь життєвий та професійний шлях особистості. Акмеологія вивчає проблему удосконалення, корекції професійної діяльності та виходить з того, що вер-

шина професіоналізму та майстерності людина досягає сама, при чому, професійна діяльність особистості відіграє провідне місце в її долі. На думку К. Платонова, майстром доцільно вважати такого фахівця, який має найвищий рівень розвитку професійних умінь, що ґрунтуються на творчому підході та гнучких навичках. Обґрунтування цієї проблеми започатковано у працях таких авторів, як: Ю. Цагареллі, Г. Саїк, Г. Падалка, В. Муцмахер, І. Мостова, Л. Арчажникова, О.Апраксіна, Е. Абдуллін та ін. Майстерність учителя є необхідною складовою акмеологічного розвитку особистості у професійній діяльності.

Мета статті – проаналізувати фахову майстерність учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі у контексті його особистісного акмеологічного становлення та творчої самореалізації у практичній діяльності. Окреслити феномен освіти як умову формування довершеної праці учителя, адже це дозволить обґрунтувати майстерність як багатofакторне і багатоаспектне явище педагогічної освіти.

3. Виклад основного матеріалу. Акме є базовою категорією акмеологічного підходу і відповідної науки – акмеології, вбирає в себе разом з фізичним досягненням соціальні, морально-етичні, професійні, ментальні і багато інших вищих досягнень у розвиткові людини. Звичайно, з розвитком власне науки акмеології ця категорія увесь час поповнюється новими якостями, у тому числі образними і метафоричними. За великим рахунком акме – це не тільки і не стільки багатоманітність інтересів особистості. Акме – це насамперед міцно й органічно засвоєні загальнолюдські цінності. Акме – це влада над собою, стратегія і тактика побудови власного життя, постійний рух до здійснення все нових і нових більш важких, ніж раніше, задумів, результатів яких важливі і потрібні не тільки людині, а й усьому суспільству. Акме – це створення самою людиною середовища свого розвитку-саморозвитку, активне відображення дійсності. Акме – це самовіддача на межі можливостей, уміння мобілізувати себе на подолання труднощів, прогнозування наслідків своїх дій і вчинків. Акме – це щирість, відвертість, доброзичливість, прагнення до об'єктивності, здатність

приймати власні рішення – добре обмірковані чи інтуїтивні – незважаючи на думку і ставлення оточуючих [Дубасенюк: 297].

Майстерність учителя є необхідною складовою акмеологічного розвитку особистості у професійній діяльності. Важливою умовою формування професійної майстерності учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі є творчість, тобто створення нових еталонів, завдань та засобів і прийомів фахової діяльності.

У контексті акмеологічного підходу до якісної оцінки праці (процесуально і результативно) особистості провідними виступають поняття «майстер» (майстерність) і «професіонал» (професіоналізм). А для досягнення майстерності в професійній діяльності людина має володіти значними початковими можливостями, а саме: нахилами та здібностями, спеціальними знаннями та вміннями, кваліфікацією та мотивацією. Разом з тим, вивчаючи питання про шляхи, умови, закономірності та чинники спрямування особистості до вершин професійної досконалості, акмеологія розглядає рефлексію як головний механізм оволодіння особистістю професійною майстерністю.

Професіоналізм у акмеологічному розумінні складається з професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості. Адже досягнення найвищого професіоналізму в акмеологічному розумінні пов'язується не тільки з досягненням професійної майстерності, а й з розвитком найважливіших особистісно-професійних якостей (цілеспрямованість, впевненість, ініціативність, організованість), рис удачі (завзятість, наполегливість, послідовність), інтелектуальних якостей, розкриттям творчого потенціалу особистості та її морально-етичним удосконалення. Тому становлення справжнього професіонала та його професіоналізму завжди пов'язано з особистісно-професійним розвитком.

Акмеологічний підхід до особистісно-професійного розвитку учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі має перш за все формувати у нього готовність до інновацій, здатність до проектування і досягнення мети власної діяльності, яка завжди спрямована на високий результат і життєві успіхи, до моделювання маршруту щодо професійного зростання у саморозвитку і самовдосконалення з урахуванням власних здібностей і потенційних можливостей.

Ефективне впровадження у навчальний процес усієї сукупності наведених підходів у контексті забезпечення акмеологічної спрямованості мистецької освіти залежить від якості викладацького складу. К. Ушинський зазначав, особистість виховується тільки особистістю, сірість породжує тільки сірість. І чим вищий калібр наставника, тим глибше і сильніше його вплив на особистість вихованця.

Створення акмеспрямованих стратегій творчої самореалізації учителя музичного мистецтва на шляху до формування фахової майстерності передбачає ефективний розвиток його професіоналізму та оптимізації виконання продуктивної діяльності. Як підкреслював В. Сидоренко: «зміна та варіації в понятійно-термінологічному апараті зумовлені ... багатомірністю, різноаспектністю самого терміна, ... видозміною пріоритетів у професійно-особистісному зростанні педагога, його підготовки до виконання нових завдань і функцій відповідно до оновленої освітньої парадигми» [Сидоренко: 30].

Доведено, що педагогічна майстерність – це сукупність якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Складовими професійної діяльності є професійні знання, педагогічна техніка, педагогічні здібності, педагогічна моральність, професійно значущі якості, зовнішня культура. Крім того, педагогічна майстерність включає в себе і психолого-педагогічну ерудицію і вміння у галузі педагогічної техніки, пов'язані з педагогічними здібностями педагога, його творчими можливостями. Саме тому за своїм змістом наповнення парадигмального значення набуває акмеспрямований підхід до творчої самореалізації особистості, який дозволяє розв'язати нагальні питання у сфері мистецької освіти.

Музичне мистецтво – це естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості як особливого виду людської діяльності, що відображає дійсність у конкетно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів. Музичне мистецтво виховує у людини не тільки потребу художньої насолоди, а й здатність творчого ставлення до всіх природних і суспільних явищ. Тому завдяки особливостям музичного мистецтва впливу на людини

музика є однією з найважливіших складових частин духовної культури, суспільства.

Професійна майстерність учителя музичного мистецтва є багатоаспектною. Вона охоплює наукові пошуки, суто викладацьку діяльність, методичну роботу, виховну роботу, виховний та організаційний вплив на учнів, самовдосконалення. Г. Падалка з цього приводу наголошує на «нерозривному зв'язку між розширенням мистецької обізнаності і розвитком емоційної культури особистості» [Падалка : 235]. У наукових дослідженнях з цього питання широко використовується аналіз педагогічної діяльності учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі і сукупність професійних вимог до нього. Такий перелік має узагальнюючий характер педагогічної діяльності, але дає можливість конкретизувати її сутність. Професійно важливі характеристики учителя музичного мистецтва: загальнокультурні, музично-педагогічні, музично-теоретичні, музично-психологічні, естетико-теоретичні, методичні, музично-виконавські (вокальні, інструментальні, диригентсько-хорові) знання, вміння і навички; особистісні якості (артистизм, музичність, інтуїція, любов до музики і дітей, естетика зовнішнього вигляду та поведінки, культура мовлення, художньо-естетичний кругозір, мотиви, ставлення, прагнення, самореалізація та саморозвиток); особистісні здібності (дидактичні, комунікативні, організаційні, конструктивні, гностичні, перцептивні, креативні, експресивні). Відповідність професії учителя музичного мистецтва повинна оцінюватись за здатністю до відбору музичного матеріалу, розробки планів уроків і позакласних форм роботи; емоційної впливовості, володіння мовною інтонаційною палітрою, мімікою, жестами; організації різних видів учнівської діяльності, вміння викликати інтерес до мистецтва, об'єднання учнів засобами колективних форм і спрямування їх інтересів на досягнення визначених цілей; спілкування та співпраця з учнями; пізнання специфіки організації музично-естетичного виховання школярів; пояснення, передача знань, навчання; педагогічне передбачення, прогнозування результатів взаємодії з учнями; творчості, імпровізації; проникнення у внутрішній світ учнів, емпатія.

Першочергове завдання учителя музичного мистецтва – домогтися емоційного переживання творів мистецтва учнями. Передача

учителем власних знань, умінь, досвіду не зможе замінити учням запасу художньо-естетичних вражень сприймання творів мистецтва, досвіду інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту, здатності до художніх роздумів і почуттів. Важливим аспектом професійної майстерності учителя музичного мистецтва є розвиток духовної сфери учнів. Окрім музичної, учитель засобами музичного мистецтва формує в учнів загальнокультурні, мистецькі, художні, естетичні компетентності. Отже, однією зі сторін професійної діяльності учителя мистецтва в загальноосвітній школі є керівництво процесом набуття цілої низки компетентностей учнями та створення відповідних умов для цього [Дубасенюк: 326].

Фахова майстерність учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі має динамічний, інтегральний та соціально обумовлений характер. Тому слід рекомендувати майбутнім фахівцям і працюючим учителям музичного мистецтва постійне самовдосконалення (у плані самоосвіти). Цього можна досягнути, відвідуючи регулярно концертні зали, музеї, виставки, майстер-класи видатних педагогів-майстрів, опановуючи нові технології, аналізуючи нову методичну і науково-педагогічну літературу.

Враховуючи все вищезазначене, акмеологічний підхід до формування фахової майстерності учителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі розглядається як основна мета оволодіння ними *акмеспрямованих стратегій творчої самореалізації* у процесі досягнення вершин досконалості, адже цей підхід сприяє активізації внутрішнього потенціалу учителя (мотиваційно-цільової сфери їх особистості здібностей, вольових, якостей, самосвідомості), як умови сходження особистості до свого акме-рівня.

4. Результати та висновки. Спрямованість учителя музичного мистецтва до акме вершин базується на особистісній системі цінностей, тому обов'язковою умовою є ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, до учнів. Високопродуктивному учителю-майстру необхідно мати системність у роботі, гармонійно поєднувати фахову і наукову компетентність, відповідально ставитися до роботи, активно використовувати продуктивні методи навчання при професійно-педагогічній спрямованості, потребу у саморозвитку і самопрезентації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О.А. Кузьміна Н.В. Факторні акме-моделі продуктивної професійної виховної діяльності педагога загальноосвітньої та професійної школи // Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / редкол. В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. С. 286–340.
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
3. Сидоренко В. Феменологія педагогічної майстерності вчителя в умовах післядипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. № 1. С. 28–34.
4. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. 400 с.
5. Adam J. Kruse. (2015). Preservice Music Teachers' Experiences With and Attitudes Toward Music Genres. *Journal of Music Teacher Education*. June 24. DOI: 10.1177/10570837

REFERENCES

1. Dubasenyuk O.A. Kuzmina N.V. (2016) Faktorni akme-modeli produktivnoyi profesiynoyi vihovnoyi diyalnosti pedagoga zagalnoosvitnoyi ta profesiynoyi shkoli [Acme factor models of productive professional educational activity of a teacher of general education and vocational school]. *Suchasni akmeologichni doslidzhennya: teoretiko-metodologichni ta prikladni aspekty: monografiya / redkol. V. O. Ognev'yuk, S.O. SisoEva, Ya.S. Fruktova. K. : Kiyv. un-t im. B. Grinchenka. S. 286–340. [in Ukrainian]*
2. Padalka G. M. (2008) *Pedagogika mistetstva [Art pedagogy]. Kiyv : Osvita Ukrayini. 274 s. [in Ukrainian]*
3. Sidorenko V. (2016) *Femenologiya pedagogichnoyi maysternosti vchitelya v umovah pislyadiplomnoyi osviti [Phenomenology of the teacher's pedagogical skill in the conditions of postgraduate education]. Pislyadiplomna osvita v Ukrayini. № 1. S. 28–34. [in Ukrainian]*
4. Dubasenyuk O.A. (Eds). (2016) *Teoriya i praktika profesiynoyi maysternosti v umovah tsilezhittevogo navchannya [Theory and practice of professional skills in the conditions of lifelong learning]. Zhitomir : Vid-vo Ruta. 400 s. [in Ukrainian]*
5. Adam J. Kruse. (2015). Preservice Music Teachers' Experiences With and Attitudes Toward Music Genres. *Journal of Music Teacher Education*. June 24. DOI: 10.1177/10570837

N. M. DUBYUK

*Candidate of Pedagogical Sciences, Music Teacher,
Communal Institution of General Secondary Education "Lutsk Lyceum No. 4
named after Modest Levytskyi Lutsk City Council", Lutsk, Ukraine
E-mail: pavliyk74@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9459-1291>*

ACME-DIRECTED STRATEGIES FOR THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL SKILL OF A MUSIC TEACHER IN A SECONDARY SCHOOL

The article reveals the problems and tasks of a decisive role in the effective introduction into the artistic educational space of the newest paradigm of education of the 21st century, which plays the role of bringing together Ukrainian culture and art. And this is necessary for the development of each individual on the basis of the cultural values of Ukrainian society, the defining feature of which is the desire to understand the meaning of human existence through the involvement of students in the cultural and creative understanding of the best examples of musical art.

The relevance of the problem is determined by the modern high requirements for the personality of the music teacher, in accordance with the National Strategy for the Development of Education of Ukraine, the recommendations of the European Parliament and the Council of Europe, the key reform «New Ukrainian School», which makes it necessary to review the conditions for the formation of the professional skills of the music teacher in a secondary school, capable of organizing various types of artistic and creative activities and creative self-realization in this activity. The issue of transformation of the secondary education system of Ukraine is highlighted, which requires a new level of systematization of objective knowledge about the development of educational processes, knowledge of laws and regularities.

The article examines the fundamentally new tasks facing a music teacher in a secondary school. The teacher must skillfully possess skills aimed at achieving the acmeological level with the fundamental principles of national self-awareness, socio-cultural conformity, problematization, humanism, dialogization and a person-oriented approach

in the educational process. In order to further improve the professional skill of an art teacher in a secondary school, the acmeological direction is constant contact with people (the art of creative interaction), a constant desire for self-improvement, which requires optimal professional and psychological preparation (psychological and pedagogical knowledge and skills, developed professional qualities and abilities). The issue of forming a high level of pedagogical knowledge and a developed system of professional skills that determine his professional skill is raised in the conditions of a modern dynamic information environment.

Key words: music teacher, professional skills, educational strategies, students.